

841. Dalby kyrka.

Litteratur: J. Bureus, Fa 6 s. 68 n:r 109 (Bureus' egen uppteckning), s. 124 n:r 72 (Caspar Cohl), Fa 5 n:r 75 b.

Två runstensfragment funnos enligt uppgift i Bureus' samlingar i Dalby kyrkas mur. Bureus' (Fa 6): »Tu styken i Dalby Kyrkemur», (Fa 5): »Än 2 stycken sammastäds»; Caspar Cohl (Fa 6): »I Daleby Kyrkie mur: 2 st.» Platsen är icke närmare angiven, och fragmenten äro icke omtalade av senare granskare. Möjligen ha de förkommit i samband med den stora ombyggnaden av kyrkan 1659. Någon avbildning är icke bevarad. Huruvida de båda fragmenten ha varit delar av samma sten, kan givetvis ej avgöras.

Inskrift enligt Caspar Cohl:

... t · **raisa** × **s** ...

... - r **sin**

... [le]t *ræisa* s[tæin] ... [faðu]r sinn.

»... lät resa stenen ... sin fader.»

Till läsningen: Runan 8 är en stav, som upptill är svagt böjd åt v.; sannolikt bistav i ett u.
— Bureus (Fa 6): t × **raisa** × s ... ain.

842. Hållberga, Dalby sn.

Pl. 134.

Litteratur: B 357, L 96, D 1: 144. J. Bureus, Fa 6 (på ett löst blad), Fa 10: 2 n:r 72 b, Fa 5 n:r 77, Fa 1 s. 18, Monumenta Sveo-Gothica hactenus exsculpta (1624), n:r 8; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 283; P. Dijkman, Historiske Anmärckningar (1723), s. 62 f.; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 210; UFT h. 1 (1871), s. 109; R. Dybeck, Runa (fol.) 1874, s. 10; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 108; Handlingar i ATA 1928 1931; Fornminnesinventering i Dalby socken 1937—38, utförd av G. A. Hellman m. fl. (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (i Fa 10: 2), träsnitt (i Monumenta Sveo-Gothica n:r 8, i Fa 10: 1 n:r 8 och i Fa 5); träsnitt av Sven Bierkenius och J. Hadorph (i Peringskiölds Monumenta och B 357); Dybeck a. a.

Runstenen står i norra kanten av landsvägen, 20 m ÖSÖ om Hållberga diversehandel, omedelbart V om den punkt där avtagsvägen till Älvesta utgår från landsvägen.

Inskriften finnes upptagen redan i Bureus' samlingar. Bureus har själv gjort en teckning av stenen den 5 juli 1611 (Fa 10: 2); denna bläckteckning ligger till grund för träsnittet i Monumenta Sveo-Gothica (1624). Det är intressant att jämföra originalet med träsnittet. Bureus har på teckningen endast ritat ut stenens konturer, själva runslingan jämte inskriftens början och slut, nedtill och upptill. Han har sedan på fri hand fyllt i återstoden av inskriften och kompletterat ornamentiken. »Orm-figuren har ett stort hufwud med öron, och stoor drake-munn», skriver Petter Dijkman. Att han icke brukade förfara på detta något lättvindiga sätt har Bureus antytt genom följande anteckning under träsnittet i Fa 10: 1: »Den figuren som detta är utskurit efter den fins i 7^e boken [d. v. s. Fa 10: 2] numero 72 b. annorledes med ormen». Platsen anges sålunda: »I Daalby Sokn i Holberga» (Fa 10: 2), »I Dalby Holberga. Holberga äng» (Fa 10: 1), »Holberga» (Fa 5). — I en »Förteckningh på Gamle Stenar, Högar och Ättebackar uthi Prepositura Hagundensi», undertecknad av Petrus Simmingh, kyrkoherde i V. Åker, den 26 april 1669, omnämnes stenen på följande sätt: »Vthi Skillnaden emillan Hålbärga och Tuna äghor

Fig. 312. U 842. Hållberga, Dalby sn. Efter teckning av Bureus.

Fig. 313. U 842. Hållberga, Dalby sn. Efter träsnitt av Bureus.

kullfallen steen i en äng»; i länsmannen And. Pehrsson Rox' ransakning om antikviteter 1672: »Hållbärge på ägerne Enn Ruhnesteen påskrifwen». — Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Hållberga Eng i Dalby sochn. omkull (B 357: »Hållberga äng»; L 96: »Hollberga äng»). Dessutom finnes följande anteckning om stenen: »När man ifrån Upsala begifwer sig til Hagunda härad, rättsyles resandes åth Daleby sochn, kommer man först til Holberga, där en Runsteen ligger nederfallen i ängen... Denna sten är också i Sahl. Johannis Burei tijd afritat och tryckter; inscriptionen är rätt, så när som ordet *ifrip*. finnes på stenen *infrip*. men hela den andra ritningen är icke synnerlig lik med Stenen, som af vår Afmålning sees kan.» — Dybeck: »Denna runstenshalfva ligger invid vägen mellan Hollberga och Tuna byar, ej långt från en bäck, som från Ramstads socken flyter ner till Dalbyviken». Stenen har sålunda blivit sönderslagen, och det större stycket har blivit flyttat från sin ursprungliga plats »på ängen» upp mot vägen. I beskrivningen till Geologiska kartbladet »Sigtuna», som kom ut ett par år senare (1865), anges platsen sålunda: »vid vägen O. om Hållberga, der Elfvestavägen kommer fram, en stående». Stenen har sålunda blivit rest, ungefär på sin nuvarande plats. Denna är också utmärkt på kartbladet. Enligt *UFT* h. 1 (1871) var den »nyligen uppsatt vid landsvägen». Då vägen i senare tid blivit breddad, kom stenen att stå alltför nära vägbanan, i fara för att skadas. Den flyttades därför år 1928 1/2 m bakåt med användning av den gamla stenpallningen.

Redan på de äldsta avbildningarna, från 1600-talet, är toppen avslagen, varigenom några runor ha gått förlorade. I senare tid ha ytterligare stora stycken blivit avslagna, upptill och utefter högra sidan. Om dessa delar ännu finnas i behåll, böra de sannolikt sökas på ängen, i närheten av stenens ursprungliga plats.

Rödgrå granit med mörkare inslag. Höjd över nuvarande markytan 1,37 m, bredd nedtill

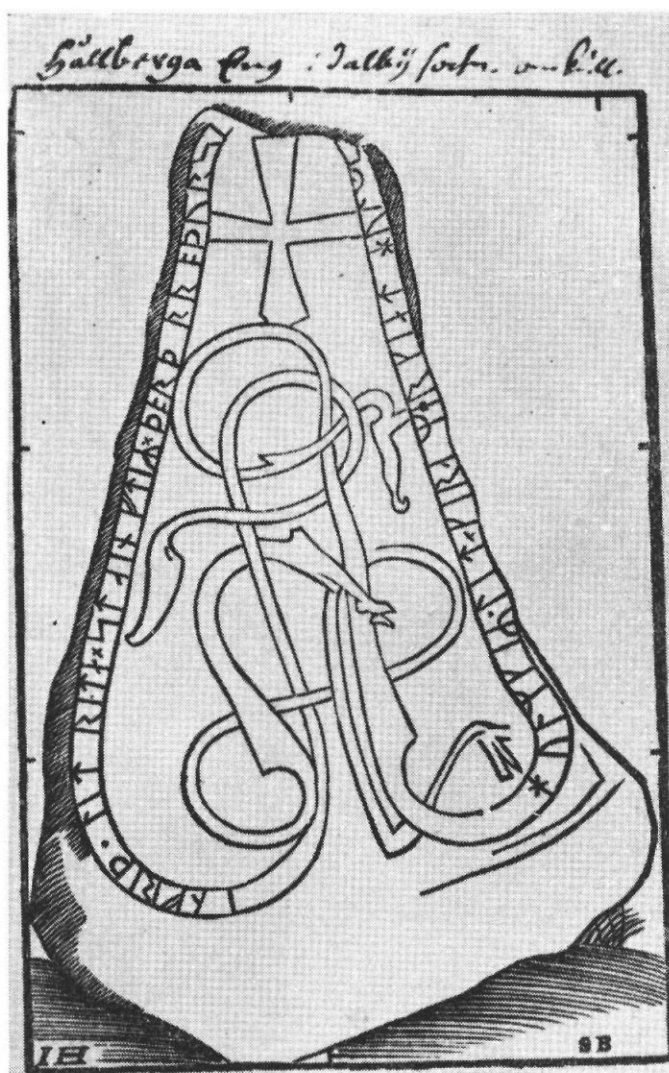

Fig. 314. U 842. Hållberga, Dalby sn. Efter B 357.

1,15 m. Framsidan är tämligen jämn. Ristningen är ganska grund, därför delvis svagt skönjbar. Särskilt otydliga äro de första runorna.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter B 357):

infri[p] · lit · rita · stain · ftir · þorþ · [broþur si] ...

hulm[kir · lit × kira merki at hulms] ...

Ingifrið let retta stæin æftir Þorð, broður sinn. Holmgæirr let göra mærki at Holms(tæin).

»Ingefrid lät uppresa stenen efter Tord, sin broder. Holmger lät göra minnesmärket efter Holmsten.»

Till läsningen: Intet sk förekommer vid de båda inskrifternas början, framför 1 i och 35 h. Bst i 2 n är mycket liten och otydlig. Även i 3 f äro bst små och otydliga; runan kunde möjligen läsas som g, men är sannolikt f. Av bst i 6 p finns numera endast nedersta delen i behåll. 8 i är icke stunget; icke heller 11 i. V. bst i 9 t kan icke säkert spåras. 16 a har bst endast på v. sidan av hst. 24 o är tydlig; runan har bst endast på h. sidan av hst. Flera av runorna äro oregelbundet eller klumpigt bildade; 26 p har formen av P. Av 27 b återstår endast hst. Av 38 m finns endast övre hälften kvar.

Bureus (F a 10: 2): 2 n saknas; likaså 60 s. 1—6 ifrip. Träsnittet i *Monumenta Sveo-Gothica*: 2 n och 60 s saknas; 1—6 ifrip; 27 b är tydligt; 46 a, 50 a; intet sk efter 9 t, 22 r, 26 p, 32 r, 53 i; däremot finnes sk efter 48 a och 55 t. — Hadorph och Bierkenius (B 357): 1—6 infrip. Intet

sk efter 9 t, 18 n, 26 þ, 32 r, 48 a, 53 i, 55 t. De båda o-runorna 24 och 29 o synas ha haft samma form. 27 b är otydligt. 33 s tycks ha haft en lång mellanstapel, liksom 14 s. 46 i är icke stunget, men 50 e är tydligt stunget. — Dybeck: De båda första runorna har Dybeck genom prickad linje angivit som osäkra; han läser sålunda 1—6 -- friþ. Några år senare har han ånyo granskat inskriften, och han uppger nu (*Runa*, fol., 1874), att »första namnet är med full säkerhet *I(n)kriþ*». 27 b är på Dybecks teckning fullständigt bevarad. Hela namnet 35—42 **hulmkir** finns hos Dybeck i behåll. Här synes alltså ett stycke ha blivit avslaget i senare tid.

1—6 **infriþ** återger med all sannolikhet kvinnonamnet *Ingifrið(r)*, *Ingirið(r)*, *Ingrið(r)*. Dessa tre former äro säkert styrkta såväl i runinskrifterna som i medeltida urkunder (se Lundgren-Brate). Däremot är en form **Infrið(r)*, **Ingfrið(r)* okänd och ur ljudhistorisk synpunkt osannolik. Hållberga-stenens **infriþ** torde därför böra uppfattas som en felaktig ristning för **inkifriþ**; då ristaren kommit till tredje runan **k**, har han förväxlat den med den snarlika runan **f** och därigenom kommit att hoppa över två runor **ki**. Han har icke upptäckt felet, kanske därför att vad han hade ristat även kunde läsas **inkriþ** *Ingrið*. Alldeles uteslutet är ej heller, såsom ovan framhållits, att den rätta läsningen av det första namnet är **ingriþ** (**inkriþ**). Jfr **ikriþ** U 114, **ikriþr**, **ikriþ** U 306, **inkriþ** U 311. Mindre troligt är däremot, att 1—6 **infriþ** avser kvinnonamnet *Ærnfrið(r)*, med ett **r** uteglömt mellan 1 i och 2 n. — *Þorðr* och *Holmgæirr* höra till de vanligaste mansnamnen under vikingatiden och medeltiden. Om det förra se U 440, om det senare E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 105. Då runan 60 s synes vara säker genom Hadorphs läsning (B 357), kan något annat namn än *Holmstæinn* icke komma i fråga. Däremot är det högst tvivelaktigt, om det på toppen av stenen har funnits plats för ett ord, som har angivit Holmstens släktskapsförhållande till Holmger.

Runstenen innehåller två minnesinskrifter, som synas vara oberoende av varandra. Ingefrid har låtit resa stenen efter sin broder Tord. Och Holmger har låtit göra minnesmärket efter Holmsten. Ingefrid och Holmger ha disponerat halva runslingan var, ett ganska säreget förhållande. Uteslutet är ju icke, att de båda som gemensamt ha bekostat ristningen, Ingefrid och Holmger, ha varit man och hustru, men det framgår i varje fall icke av ordalagen. Inskrifternas anordning påminner i hög grad om U 311, som också har i huvudsak samma ornamentik och med säkerhet är utförd av samme ristare. Mönstret passar vida bättre för en rest sten än för en berghäll, och man kan väl därför våga förmoda, att U 842 är äldre än U 311.

Ristaren har i den ena inskriften använt uttrycket **lit • rita • stain**, i den andra **lit × kira merki**, säkerligen helt enkelt för att få variation. Innebörden bör i sak ha varit densamma.

Ornamentiken är i Öpirs stil, och även runformerna äro de för Öpir karakteristiska. Det är därför med goda skäl som Brate har attribuerat ristningen till Öpir. Formen **ftir** för 'efter' finns även på den av Öpir signerade U 104.

843. Hässle, Dalby sn.

Litteratur: B 356, L 100. J. Bureus, Fa 6 s. 88 n:r 204 (Bureus' egen uppteckning), s. 125 n:r 74 (Caspar Cohl), Fa 5 n:r 76, Fa 1 s. 18; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 285; R. Dybeck, Reseberättelse 1862 (ATA); UFT h. 1, s. 110.

Avbildning: S. Bierkenius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 356).

Runstenen fanns enligt Bureus vid »Hesla i Dalby» (Fa 6), »Häsla» (Fa 5), enligt Caspar Cohl »Wedh Hässle i Daleby sokn, å gårdet» (Fa 6). — I *Ransakningarna* uppges, att en runsten finnes i »Hässle gårdet wijdh byen ... påskrifwin kullfallen» (P. Simmingh 1669); vid »Hässle 1 Runesteen» (supplement 1677 till And. Pehrsson Rox' ransakning). — I Peringskiölds *Monumenta* finnas utförligare uppgifter: »På Hässle sudra gärde wid vägen i begge gärdeshörnen